

Oponentský posudek disertační práce Jolany Ronkové

„ Rozvoj čtenářské gramotnosti: Edukační model na bázi metody Podvojného zápisu“

Počet stran textu: 182 (včetně příloh)

Aktuálnost řešeného tématu

Disertační práce se zabývá čtenářskou gramotností žáků základních škol, tedy trvale aktuálním tématem, neboť je čtenářská gramotnost základní složkou obecné gramotnosti, podmiňující úspěšnost ve vzdělávání. Je významným tématem pro jednotlivce i celou společnost. Text zároveň reaguje na opakující se neúspěchy našich žáků v mezinárodních výzkumech čtenářské gramotnosti. Důležitost tématu spočívá také v tom, že na čtenářských dovednostech utvořených na prvním stupni základní školy spočívá kvalita čtenářské gramotnosti v následujících stupních vzdělávání.

Splnění cílů disertační práce

Cíle, které si autorka stanovila pro svoji disertační práci, byly splněny. Usilovala o ně v teoretické a především ve výzkumné části, a podařilo se jí to.

V prvních kapitolách z celkových šesti, tedy v teoretické části, vymezuje základní pojmy související se čtenářskou gramotností. K jejich charakteristice používá četné zahraniční zdroje. Zároveň mapuje situaci jednak z hlediska mezinárodních výzkumů. Poměrně důkladná analýza výsledků výzkumů čtenářské gramotnosti PIRLS přináší kromě jiného důležité informace o textových materiálech, se kterými žáci pracovali. Odhaluje možné příčiny zkrácení výsledků našich žáků vinou nesprávného překladu a zároveň diskutuje o možnostech dalšího využití textů a metodiky k výzkumným účelům. Toto jsou důležité výstupy pro pedagogickou teorii a praxi. Pro další kroky autorky disertace je rovněž podstatný rozbor úspěšnosti našich žáků v jednotlivých úkolech a požadavcích pro práci s textem ve výzkumu za účelem následných opatření. Komplexní charakteristika podmínek v ČR z hlediska rozvíjení čtenářské gramotnosti je vhodným uvedením výchozí situace pro výzkum.

Empirická část přináší popis a výsledky dvou autorkou realizovaných výzkumů. V prvním experimentálně prokázala účinnost edukačního modelu na zvýšení úrovně čtenářské gramotnosti žáků 4. a 5. tříd základní školy jako jeden ze základních cílů. Druhým výzkumem aktualizuje obraz čtenářství žáků základních škol od 3. do 9. třídy, který považuje za dílčí cíl.

Zvolené metody disertace

Autorka používá výzkumné metody, které jsou adekvátní řešeným problémům. Jedná se o kombinaci kvantitativních metod (standardizovaný test, dotazník) a kvalitativních metod (textová analýza). Prokázala, že ovládá metodologii výzkumů a zvládá jejich provedení i organizačně. Obdivuhodný je experiment trvajícím sedm měsíců i uskutečnění rozsáhlého dotazníkového šetření. Oba výzkumy byly pečlivě připraveny a úspěšně realizovány.

Přínosná pro teorii a pedagogickou praxi se jeví obzvláště experimentální část. Reaguje na citlivá místa čtenářské gramotnosti našich žáků, což je velmi záslužný počín. Statistickými výpočty je přesvědčivě doložen přínos ověřované metody práce s textem, která je cenná komplexním působením na čtenářskou gramotnost žáků. Aktivní přístup autorky hodnotím jako jeden z mála podnětných počínů tohoto druhu.

Také druhá část výzkumu je hodnotná pro poznání čtenářství našich dětí. Impozantní je velikost počtu respondentů. Výzkum přináší zajímavé a nové informace o současné realitě čtenářství žáků 3. až 9. tříd základní školy. Bylo by vhodné zpracovat podrobnější diskuse k výsledkům a vysvětlení k daným zjištěním. Odkazy na výsledky výzkumů J. Trávníčka mohly být doplněny výsledky výzkumů dalších odborníků v oblasti čtenářství.

Oba výzkumy jsou sice provázány tématem čtenářská gramotnost, ale odlišují se zaměřením a vzorkem, na kterém byly výzkumy prováděny. Jsou relativně samostatné. Velký počet respondentů v dotazníkovém šetření umožnil zobecnit výsledky a vidět čtenářství ve vývojové perspektivě. Na druhou stranu by totéž šetření provedené v experimentální skupině poskytlo příležitost poznat hlubší souvislosti mezi podmínkami, procesy a výstupy utvářené čtenářské gramotnosti.

Výsledky disertace, nové poznatky

Již splněné cíle disertace předznamenávají, že text přináší nové poznatky. Jedná se o návrh a ověření edukačního modelu k efektivnímu rozvoji čtenářské gramotnosti žáků. Dotazníkové šetření v oblasti čtenářství zase odhaluje nové, aktuální skutečnosti. Zajímavé jsou např. výsledky čtení elektronických textů vs. čtení tištěných knih navíc ve vztahu k věku. Dále se jedná o proměny délky času, který tráví děti u televize a u internetu, o kvalitě čtenářství ve vztahu k dalším zájmovým činnostem, v němž překvapivě platí přímá úměra. Neuvědomujeme si ani, že elektronická média pomáhají zvyšovat počet kontaktů dětí s texty, byť se liší délka textu (nejčastěji čtené texty jsou kratší). Z tohoto pohledu je třeba přehodnocovat naše dosavadní výukové strategie a připravovat se na změny vnitřních podmínek žáků- čtenářů. Výzkum také potvrzuje kritická místa čtenářství v průběhu vývoje jedinců.

Význam disertace pro společenskou praxi nebo pro rozvoj vědy

Přínos disertační práce směřuje do didaktiky čtení a literární výchovy. Bude obohacena o metodu, která prokázala zkvalitnění čtenářských dovedností a zvýšení čtenářství žáků základní školy, a dále o nové poznatky v oblasti čtení elektronických textů. Bude možná jejich aplikace do celoživotního vzdělávání a do pedagogické praxe základních škol.

Nabízí další otázky a problémy, např. jak dále rozvíjet čtenářské dovednosti se žáky na 2. stupni základní školy, jak reagovat na zvyšující se zkušenosti žáků s elektronickými texty atp.

Závěr

Disertační práce shrnuje teoretické poznatky o čtenářské gramotnosti v širokém záběru a ve výzkumné části předkládá výsledky úspěšného experimentálního ověřování metody účinného rozvoje čtenářských dovedností a výsledky rozsáhlého dotazníkového šetření čtenářství žáků základní školy. Zkratkovitost vyjadřování nebo nepřehlednost popisu některých pasáží, chybějící propojení mezi částmi textu (případně kapitolami), zdůvodnění hypotéz (např. s. 59,100) a podrobnější komentáře a diskuse, to jsou momenty, které snižují kvalitu textu. Chybějící odkazy na čísla tabulek a grafů v textu ztěžují porozumění.

V disertační práci převažují klady, autorka prokázala schopnost vědecké práce. Text splňuje podmínky kladené na tento typ práce, proto jej doporučuji k obhajobě.

PhDr. Jana Doležalová, Ph.D.

KPP UHK, Hradec Králové

V Hradci Králové, 25.5.2015